

„Loomingu Raamatukogu kuldsari”

Ilja Ilf ja Jevgeni Petrov „Õilis isik“

Vene keelest tõlkinud Sulev Hallik. Uustrüki saatesõna Irina Belobrovtsseva, tõlge Ingrid Velbaum-Staub.

Tallinn: SA Kultuurileht, 2021

Katkend lehekülgedelt 1–2

Ilmas pole ühtki nii jõledat sõna, et seda ei oleks perekonnanimeks pandud. Õnnelik on see inimene, kes on pärinud Baranovi nime. Mitte mingisugused vintsutused ei vaeva ka Baranovitši- ja Baranovski-nimelisi kodanikke. Palju hullem lugu on Baranskil. Selles nimes on juba mingit pilget tunda. Koolis on Baranski elu sandim kui pikal ja tugeval Baranovil, jalgpalluril Baranovskil ning klanitud margikogujal Baranovitšil. Ja päris sandisti elavad ilmas kodanikud Baranid, Barantšikud ja Baraškinid.

Nime võim inimese üle on teinekord piiritu. Kuigi kodanik Baran pääseb lapsepõlves sarlakitest, kukub ta ikkagi vargusega sisse ja veedab täismeheaastad parandusmajades. Barantšiku nimega sa juba karjääri ei tee. Üldsus tunneb sm Barantšikut, kes üritas jagu saada nime needusest ja hakkas sel eesmärgil marksistiks. Barantšikust sai ballast, mis hiljem raudse luuaga minema pühiti. Vennad Barašekid ei mõtlegi riigi teenistusse astuda. Nad pühendavad end otsemaid piimakaubandusele ja upuvad kuulsusetult uue majanduspoliitika lainetes.

Meie jutustuse kangelasele oli juhtunud turvaline, ojavulina sarnane nimi – Filjurin. Ta ei sattunud eluilmaski närustesse ja naeruväärsetesse olukordadesse, milles siplevad Baranid, Barantšikud ja Barašekid. Päike oli laitmatult kullanud Jegor Karlovitš Filjurini eluteed.

Viieteistkümnendal juulil kuldask ta harilikust mõnevõrra kõvemini, sest tol päeval maksti kõigis Pištšeslavi linna asutustes poole kuu palka. Munakivisillutis peegeldas päikeselaike, mis veiklesid vähenõudlike Pištšeslavi majade karniiside all. Linase põllega riiklik paberrossimüüja seisis Timirjazevi väljakul päikesevoogudes ja vidutas silmi klaasise müügikasti poole. Paberrossimüüja külje peal rippus sinepikarva vineerkastike kahe sildiga. Esimene oli proosaline ja lühike „Kaebuste kast“. Teine oli kirjutatud värssides:

„Sa mõtle hästi järele,
oo kallis tarbija,
kas kaebust müüja peale
ei taha anda sa?“

Pištšeslavis hoolitseti erakordselt hästi kodanike heaolu eest.

Kiiresti astus Jegor Karlovitš Filjurin koha peal tammuma hakanud paberrossimüüja juurde, ostis kakskümmend viis Defekti paberossi, võttis taskust varem valmis kirjutatud kaebuse ja poetas selle sinepikarva kasti. Seda tegi Filjurin iga päev, sest ta oli ühiskondliku närviga inimene. Mõnikord kaebas ta Defekti räige maitse üle, teinekord protestis pehme pakendi vastu või tungis kallale müüja antisanitaarsele põllele. Kui millestki kinni hakata ei olnud, laskis Filjurin kasti kitsa pabeririba sõnadega:

„Täna mingisuguseid ebakohti ei ilmnenud. J. Filjuriin.“

Paberossi pahvides eemaldus Filjuriin ükskõiksest müüjast, ületas nelinurksete plaatidega sillutatud platsi ja sattus Timirjazevi ratsakuju värskendavasse varju.

Suur agronoom ja botaanikaprofessor kappas malmhobuse seljas, hoides ettesirutatud paremas käes mingit juurvilja. Nelinurkne tutiga Oxfordi doktorimüts istus õpetlase peas uljalt viltu, õlult langes suurte voltidena mitmepuudane mantel. Ratsmetega võimsalt tagajalgadele tõmmatud ratsu löi takti lausa taevasse sirutatud esikapjadega.

Kuulus teadlane, rahuliku töö rüütel, pigistas hobuse ümaraid külgi ratsakaardiväe säärikuisse kängitsetud jalgadega. Kannuste kettad meenutasid supi jaoks lõigatud porgandirattaid.

Katkend lehekülgedelt 11–13

Seni, kuni Babski Kubermangu Rahvamajandusnõukogu kinnisest uksest sisse püüdis saada ning pärast tedreliini kaotusest kurvana linna mööda ringi tuulas ja seda krapikõrinaga täitis, jõudis Filjuriin end sisse seebitada.

Ta valas ennast kuuma veega üle kapast, mida oli kaua oodata tulnud, kiskus silmad vidukile ja seebitas end paksult sisse. Babski tedreliinist levis rahutuks tegevast tärpentinilõhna.

„Meditatsiooniline seep,“ mõtles Filjuriin kinnisilmi mõnutundest ruiates. „Ega ta vist alla neljakümne kopika maksagi.“

Filjuriin tajus, kuidas ta keha kergeks muutus. See oli meeldiv ja peas käis kerge tohuvabohu. Peas toimus midagi väga head, midagi viiekümnekopikase ümbermaailmareisi taolist. Ka näis Filjuriinile, et ta kaob, lahustub saunasoojuses.

Ja imelik asi: miilitsainspektor Adamovile, kes sealsamas lähedal ennast pesi ja oli parasjagu pea perekonnaseebiga sisse seebitanud, paistis, et jaoskonna asjade kaudu tuttava Filjuriini pea on kadunud ja pesemisega tegeleb üksnes keha.

Adamov hakkas vahtu täis silmi kiires korras puhtaks loputama, aga kui ta oli need puhtaks saanud, siis polnud nurgas, kus Filjuriin oli seisnud, enam mitte kedagi. Üksnes udused auruvired väänlesid õhus ja kaldus põrandal veerles raske kibu.

Militsionäär Adamov oli toimunud sedavõrd rabatud, et tal tuli tahtmine vile võtta ja kojamehi appi kutsuda. Ent vile oli koos mundriga jäänud sauna eesruumi. Pealegi tüürisid alasti inimesed juba vabaks jäänud kapa poole. Adamov kahmas pikemalt mõtlemata esimesena kapa ja andus edasiste saunamõnude nautimisele. Filjuriin läks tal otsemaid meelest.

Samal ajal astus Filjuriin ikka veel kinnisilmi kraani juurde, kahmas pihku külma vett ja pesi näo puhtaks. See, mida ta nägi, või õigemini, mida ta enam ei näinud (aga nägemata jäi tal

paljugi: käed, jalad, kõht ja õlad), vapustas teda. Hirmuga jooksis ta duši alla. Ta tundis, kuidas seep talt sooja vihma all maha valgub, aga keha oli endist viisi kadunud.

Enneolematu ehmatuse tõukas Filjurini eesruumi. Ta hüppas peegli ette. Ta ei näinud ennast. Teda ei olnud. Ta ei peegeldunud peeglis, kuid ometi seisis ta peegli vastas ja puudutas seda koguni käega.

Kuid Filjurin ei jõudnud oma meeleheitliku seisukorra üle järele mõelda. Peegli vaateväljas paistis kaks kahtlast kuju. Need olid esikust sauna eesruumi astunud ja nähes, et siin kedagi ei ole, haarasid lähima riidepambu ning jooksid kähku välja.

„Seis!“ karjus Filjurin, kuuldes omaenese pükste tuttavat kõlinalat.

Tema hääl oli endise Filjurini hääl.

Raevukalt tormas ta röövleile järele. Vargad litsusid Uuslinna hämarate põiktänavate poole.

Nähtamatu registraator tuiskas kõigest hingest nende kannul.

Oli juhtunud tume ja kummaline sündmus. Kahekümne kuue aastane kadestusväärse tervisega noormees, korralik teenistuja, kaotas ühe hoobiga kõik, mis tal kunagi oli olnud: särgi, lipsu ja keha. Järele oli jäänud üksnes see, mida Filjurinil siimaani üldsegi vaja polnud läinud: hing.

Kuid linn, kes veel mitte midagi kahtlustada ei teadnud, elas tavalist elu. Öövaikusel kostsid ooperi „Carmen“ avamängu teravad helid. Seda mängis veetranspordi klubi suurvene orkester seitsmeteistkümmel domral.

Katkend lehekülgedelt 24–25

„Kas te olete veel siin, Jegor Karlovitš?“ küsis ta.

„Siin olen.“

„Vabandage palun, mul on arvemasina juurde asja. Pardon!“

Tõrjunud nähtamatu kõrvale, hakkas Lidia Fjodorovna asjalikult vänta keerutama. Arvemasin ragises. Jevsei Lvovitš istus pearaamatu taha. Ka kõik teised venisid oma laudade taha. Nähtamatu hakkas ununema.

„Õelge,“ pöördus Filjurin inkassaatori poole, „kas te ammu ostsite selle särgi? Ilus särk. Palju te selle eest maksite?“

Nähtamatu ei saanud vastust, sest inkassaator ajas oma inkassaatoriasju.

„Jegor Karlovitš?“ küsis Ptašnikov. „Ma tahtsin teile muuseas soovitada Nevstrujevi poole pöörduda. Täiesti erudeeritud terapeut.“

„Miks ma peaksin tema poole pöörduma?“ küsis Filjurin tuimalt.

„See on teil võib-olla närvidest? Tõenäoliselt on teile vaja teha elektriravi. D'Arsonvali voolud, suurepärane asi. Või teate mis, proovige vesiravi. Kas te ennast kraadinud olete?“

„Kus sa siin kraadid,“ ütles Filjurin nukralt. „Lähem käin õige ametiühingus ära.“

Ametiühingukomitee tillukeses toas, mille peamiseks kaunistuseks oli tahvel vintpüssiosade

ja kirjaga „Õpi täpselt laskma“, istus uudishimulikke kõigist Pištšeslavi Kommunaalmajanduse Valitsuse osakondadest.

„Neil ei ole õigust mind vallandada!“ kostis Filjurini hääl. „Ma ei ole töövõimet kaotanud!“

Kohalolijad tõstsid lärmi. Nähtamatu enesearmastus sai ajutist rahuldust. Siin võeti tema lugu vägagi südamesse. Siin võis ta veel imestust äratada. Ta tõstis üles tindipoti, näidates, kus ta asub, selgitas oma uue oleku üksikasju ja jutustas juba teatud vilumusega, et oma keha ta tunneb, kuid nähtavasti pole seda siiski olemas, ja kuidas tema, Filjurin, nüüdsama oli tindipoti õhku tõstnud, seda ei tea ta isegi.

„Peale selle varastati mind paljaks,“ lõpetas nähtamatu oma hämmastamapaneva jutu.

„Jumala eest! Täitsa puhtaks tehti!“

„Andke avaldus abistamiskassale,“ ütles ametiühingukomitee esimees. „Sellisel puhul võib ta isegi tagastamatut abi anda. Kirjutage avaldus.“

Ent siinkohal esimees takerdus ja puudutas kätega juukseid.

„Muide, teil ei ole ju raha vajagi. Mis te rahaga teete? Süüa-juua teil vaja ei ole ja rõivast pole ka võimalik selga panna. Niisiis, milles seisneb teie konflikt administratsiooniga? Vastavalt sisekorra eeskirjale teid vallandada ei saa. On olemas punkt g, kuid teie kohta see ei käi – ilmsikstulnud töökõlbmatuse.“

„Töötada ma saan!“ hüüdis nähtamatu.

„Kuid misjaoks te peaksite töötama? Kui teil süüa ega juua vaja ei ole, anname teie koha parem suure perekonnaga töötule...“

„Kuidas nii!!“ üürgas nähtamatu. „Kuidas tohib mind tööbörssile saata! Ma saan terveks. Ma lähen professor Nevstrujevi juurde. Ta on erudeeritud terapeut. Ma saan nähtavaks. Vabandust, seltsimehed! Mind ei tohi lahti lasta. Kus on seadus, et nähtamatud tuleb lahti lasta? Punkt g ei kehti, aga teisi sobivaid punkte ei ole.“

„Nojah, see on õige,“ ütles esimees. „Sellele küsimusele peab teravdatud tähelepanu osutama.“

„Aga kuhu ta raha paneb?“ küsis rahva seast kadekops Pavel Kainovitš, kes oli tulnud kaema papakese veidrat alluvat.

„Kas või koera hanna alla!“ vastas nähtamatu jämedalt. „Tähtis on põhimõte! See ametiühingukomiteesse ei puutu. Võin panka panna. Kes kuhu, aga mina panen hoiukassasse. Oma asi!“

„Hakkame asja ametlikult arutama,“ lausus esimees. „Kutsu õige, Kostja, seltsimees Dobroglassov siia. Hakkame Filjurini asjaga pihta.“

„Ei, see on ju lausa korralagedus,“ tähendas Filjurin, „võetakse kätte ja lastakse töötaja mitte millegi eest lahti. Hämmastav!“

Koosolijad vaikusid. Nad olid nähtamatu peale kadedad. Või veel! Ta ei pea mitte mingisuguseid kulusid kandma, aga palk jookseb täielikult nagu kõigil teistelgi.

„Kui kaua võiks küll säärane nähtamatu elada?“ küsis käskjalg Jusjupov, kes oli juba tükk aega teinud peas mingisuguseid arvutusi.

„Ei või teada,“ vastas salapärane registraator tighedalt.

„Võib-olla sinusugune ei suregi üldse ära?“ jätkas Jusjupov.

„Jah, küllap ma elan igavesti.“

Ametiühingukomitee esimehe silmad kaotasid otsemaid oma argipäevase läike.